

กระบวนการสื่อสารของเครือข่ายเพื่อสิ่งแวดล้อมกรณีภาวะโลกร้อน
ในกรุงเทพมหานคร
Global Warming in Bangkok: Environmental Network Communication

ธีรดา จงกลรัตนภรณ์*

sliamprawat@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องกระบวนการสื่อสารของเครือข่ายเพื่อสิ่งแวดล้อม กรณีภาวะโลกร้อนในกรุงเทพมหานคร มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในสังคมที่เกิดจากรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เจาะลึก จากการวิจัยเอกสารเบื้องต้นพบว่าแม่เหล็กของหนังสือจะมีที่มาต่างกัน แต่การให้คำอธิบายและการมองปัญหาภาวะโลกร้อนยังเป็นไปในรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือเป็นปัญหาที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ และมนุษย์เป็นตัวละครสำคัญที่จะแก้ปัญหาได้ และยังพบว่าการอ้างอิงของหนังสือแต่ละเล่มมักจะมีแหล่งอ้างอิงมาจากที่เดียวกัน โดยส่วนใหญ่เป็นการอ้างอิงจากข้อมูลจากประเทศทางตะวันตก นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้โดยตรงพบว่าเครือข่ายของการสื่อสารเรื่องภาวะโลกร้อนมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ และไม่มีจุดศูนย์กลางของเครือข่ายที่เด่นชัด อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักที่พบคือ ถึงแม้จะมีการร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย เพราะคนในเครือข่ายมักเป็นกลุ่มนักเคลื่อนไหวที่ให้ความสนใจและเต็มใจที่จะช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว แต่ยังขาดการผลักดันให้เกิดผลลัพธ์หรือกิจกรรมจากการร่วมมือที่เป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าในเครือข่ายของการสื่อสารประเด็นภาวะโลกร้อนในสังคมกรุงเทพมหานครยังต้องการการสนับสนุนมากกว่านี้เพื่อให้การเคลื่อนไหวและการแก้ไขเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ: สื่อสารสิ่งแวดล้อม, งานวิจัยเชิงคุณภาพ, เครือข่าย, ภาวะโลกร้อน

*นิสิตระดับปริญญาโท คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

Global warming or climate change is considered to be the most severe and urgent environmental problem in this decade due to several unpredictable phenomena. This research focused on the communication of global warming network in Bangkok. The qualitative methodology is employed including documentary research and in-depth interview. The results show that the definition and explanation of global warming in different types of books are similar. It turned out that they used the same sources which mostly are western writing and research. Most of them referred to other books and authors. Moreover, the experts interviewed stated that the global warming network in Bangkok is not organized formally. They have no center and do not have daily communication. However, they are always willing to cooperate with the others because most of them are environmental activists who are ready to help solving the problem. The main problem is that there is no official organization. Thus, what is needed for global warming issue in Bangkok is the true support from members to drive the network forward.

Keywords: environmental communication, qualitative research, network, global warming

1. บทนำ

ในบรรดาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในรอบหลายทศวรรษที่ผ่านมา ภาวะโลกร้อนจัดได้ว่าเป็น ปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดและยากต่อการจัดการมากที่สุด (Dessler & Parson, 2006) และเป็นความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในช่วงเวลานี้ (Wilson, 2000) เพราะเป็นประเด็นที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน และไม่มีวิธีการแก้ไขที่ชัดเจน มีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญกับประเด็นนี้มากขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1970 และ 1980 เมื่อนักวิทยาศาสตร์ได้นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะเรือนกระจก สารซีเอฟซี การทำลายชั้นบรรยากาศโลก เป็นผลให้เกิดการขยายความสนใจไปในระดับนานาชาติ ไม่ว่าจะเป็นประเทศพัฒนา กำลังพัฒนา หรือด้อยพัฒนาก็ตาม ทำให้ทุกชาติ ทุกประเทศ ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นนี้และเกิดความตื่นตัวในเรื่องนี้ ทั้งด้วยความสมัครใจหรือโดยภาระหน้าที่ เพราะผลกระทบของปัญหาภาวะโลกร้อนนี้สามารถเกิดกับพลเมืองทุกคนบนโลกใบนี้ และประเทศไทยก็ประสบกับปัญหาภาวะโลกร้อนเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นแหล่งก่อให้เกิดปัญหาภาวะโลกร้อนมากเป็นอันดับต้นๆ ในแถบเอเชีย

สิ่งที่ตามมาจากกระแสภาวะโลกร้อนคือ “ความกลัว” ความไม่แน่ใจว่าอะไรคือภาวะโลกร้อนที่แท้จริง หรือเราจะมีทางรับมือกับปัญหานี้ได้จริงหรือไม่ ซึ่งนี่เป็นตัวอย่างสำคัญของแนวความคิดเรื่องสังคม ความเสี่ยง (risk society) ของ Ulrich Beck ที่เสนอไว้ในปี ค.ศ. 2000 (Adam, Allan & Carter, 2000) ซึ่งหมายถึง สังคมที่คนจำเป็นต้องจัดการกับความไม่แน่นอนที่ตัวเองสร้างเอาไว้ ก่อให้เกิดเป็นความไม่แน่ใจกับสิ่งที่เคยเกิด และอาจจะเกิดขึ้น ความเสี่ยงนี้มีพื้นฐานอยู่บนความแปรปรวนที่ได้รับการสถาปนาขึ้นมา และนำไปสู่หลักของความไม่แน่นอน ดังนั้น ช่องว่างระหว่างความรู้ที่มีหรือองค์ความรู้ที่สะสมมากับขั้นตอนการตัดสินใจจึงกว้างมากขึ้น ความเสี่ยงเหล่านี้ก่อให้เกิดเป็นคำถามว่าใครจะเป็นคนรับผิดชอบกับผลที่อาจจะเกิด รวมไปถึงว่ามีวิธีการหรือมาตรการเตือนภัยใดๆ ที่สามารถควบคุมความไม่แน่นอนในมิติของพื้นที่ เวลา เงิน และความรู้ หรือความไม่รู้ได้หรือไม่ ดังนั้น ในด้านมืด (dark side) ของการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) จึงเกิดเป็นภาวะความเสี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ไม่อาจคาดการณ์การแก้ปัญหาต่อไปได้อีก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อหาทางแก้ไขอย่างจริงจัง

สภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนก่อให้เกิดรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนไป งานวิจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสิ่งแวดล้อมภายใต้ภาวะสังคมเช่นนี้จะ เป็นมิติของสื่อมวลชนว่าสื่อมีการนำเสนอ หรือสร้างภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

หรือมีการหลีกเลี่ยงและลดทอนความจริงของปัญหาลงไปอย่างไร รวมไปถึงการใช้ภาษาเชิงการทำนายและเชิงภาพพจน์มากกว่าการใช้เหตุผลอธิบายอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (Allan, Adam & Carter, 2000) แต่ยังไม่มีการนำแนวความคิดนี้มาศึกษาในระดับของการสื่อสารระหว่างบุคคลและระหว่างองค์กร ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงรูปแบบของการสื่อสารแบบเครือข่าย เพื่อศึกษาว่าสถานะของความไม่แน่นอนจากปัญหาภาวะโลกร้อนส่งผลให้บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาสื่อสารกันอย่างไร นอกจากนี้เพื่อศึกษาว่าภายใต้ สภาพสังคมเช่นนี้มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่มีผลต่อการสื่อสาร

อีกสาเหตุหนึ่งที่ต้องศึกษาเรื่องภาวะโลกร้อน เพราะถึงแม้จะมีการพูดถึงปัญหานี้กันมากใน ปัจจุบัน โดยมีปรากฏทั้งในสื่อข่าว สื่อโฆษณา หรือการรณรงค์ต่างๆ ของรัฐ แต่ยังไม่มีความกระจัดกระจายของข้อมูลและกลุ่มคนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้จากวิธินิยามหรือวิธีการแก้ไขในระดับบุคคล และระดับสถาบันก็มีความแตกต่างกันเหมือนกัน เช่น รายการโทรทัศน์รายการหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2551 ได้เชิญ ดร.อาจออง ชุมสาย ณ อยุธยา สัมภาษณ์เรื่องปัญหาภาวะโลกร้อนและตลอดการพูดคุยในรายการ จะมีตัวหนังสือขึ้นเตือนว่า “โปรดใช้วิจารณญาณในการชม” ความขัดแย้งของการนำเสนอเช่นนี้ทำให้ผู้ชมเกิดความสับสนได้ว่าปัญหาภาวะโลกร้อนเป็นเพียงความวิตกกังวลหรือข้อเท็จจริงกันแน่ และข้อมูลทาง วิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในรายการจึงดูเสมือนเป็นเพียงคำกล่าวอ้าง ความไม่ชัดเจนเช่นนี้เองที่ก่อให้เกิดความสับสนแก่ประชาชนและกลายเป็นปัญหาว่าทำไมความเข้าใจ และการให้ความร่วมมือกับปัญหานี้ยังเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ ดังจะเห็นได้จากปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ถูกปล่อยขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศโลกจาก ประเทศไทยมีสูงถึง 172 ล้านตันต่อปี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการร่วมมือกันขององค์กรที่เกี่ยวข้องยังไม่เข้มแข็งพอ ถึงแม้ความร่วมมือกันในระดับนานาชาติจะมีความมั่นคงและจริงจังมากแล้วก็ตาม ดังจะเห็นได้จากการทำสนธิสัญญาเกียวโต เพื่อสร้างความร่วมมือระดับนานาชาติ แต่ความร่วมมือภายในประเทศยังเป็นไปอย่างไรแผนการร่วมมือแบบบูรณาการร่วมกันของภาคส่วนต่างๆ จึงน่าเป็นห่วงว่าหากปัญหานี้ไม่ได้รับการใส่ใจอย่างจริงจังอาจเป็นผลให้ปัญหาสะสมและสาหัสเกินแก้ไขได้งานวิจัยชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับกรณีภาวะโลกร้อนเป็นหลัก เพราะเป็นกรณีที่มีความพิเศษที่แตกต่างจากประเด็นสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ทั้งในเรื่องของความเข้าใจ และรูปแบบลักษณะการสื่อสารปัญหานี้

แม้การสื่อสารอาจจะไม่ใช่ยาครอบจักรวาลรักษาได้ทุกโรค แต่มีประสิทธิภาพเหมือนกับวิตามินที่ช่วยบำรุง กล่าวคือ ถึงแม้ว่าการนำตัวแปรเรื่องการสื่อสารใส่เข้าไปในสถานการณ์ภาวะโลกร้อนจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในทันที แต่การสื่อสารจะทำหน้าที่ช่วยประสานความความสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มบุคคล หรือองค์กร รวมถึง

สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารอาจไม่ใช่ตัวแปรหลักตัวแปรเดียวเท่านั้นที่เกี่ยวพันกับประเด็นเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม หากแต่การสื่อสารเป็นตัวแปรหนึ่งท่ามกลางตัวแปรอื่นๆ กาญจนนา แก้วเทพ และคณะ (2549 ก) ได้เสนอผลการศึกษายเกี่ยวกับการสื่อสารเครือข่ายของกลุ่มองค์กร การรณรงค์ และชุมชนต่างๆ ซึ่งผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่านอกจากปัจจัยภายนอกที่มีส่วนกดดันทำให้กลุ่มบุคคล หรือองค์กรมีการรวมตัวกัน อย่างมีพลังมากขึ้น ปัจจัยภายใน หรือวิธีการสื่อสารของสมาชิกในกลุ่มก็มีผลทำให้สามารถ “ซ่อมเครือข่ายใหม่” หรือ “แสวงหาหนทางสร้างเครือข่ายใหม่” ได้ เช่น งานวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อจัดการป่าชุมชนสะมะแก จ.กาญจนบุรี ของวราพรและคณะ เมื่อปี พ.ศ. 2547 ที่ทำให้เกิดเครือข่ายเพื่อรักษาป่าที่ยังไม่เคยมีมาก่อนที่จะมีการวิจัย หรืองานวิจัยเรื่องเครือข่ายรักษาคดองอุ้มถะเกา จ. สงขลาของจางงและคณะ เมื่อปีเดียวกัน ที่เคยมีเครือข่ายเดิมอยู่แล้ว แต่สูญหายไป จึงมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ด้วยกิจกรรมการพัฒนา บวกผสมกับต้นทุนเดิมทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการสื่อสารเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษา เครือข่ายต่างๆ

บทความนี้เป็นความพยายามของผู้ศึกษาที่จะอธิบายกระบวนการสื่อสารและเครือข่ายของบุคคล และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน นอกจากนี้ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน สุดท้ายคือศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามนำการวิจัยต่อกระบวนการสื่อสารของบุคคล และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน เช่น มีบุคคลหรือองค์กรใดสื่อสารเรื่องการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนบ้าง โดยบุคคลหรือองค์กรต่างๆ มีการนิยามคำว่าภาวะโลกร้อนเหมือนหรือต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ บุคคลหรือองค์กรมีการใช้ช่องทางและวิธีการใดในการสื่อสารเรื่องภาวะโลกร้อนบ้าง รวมถึงบุคคลหรือองค์กรมีการสื่อสารกับใครบ้างภายในเครือข่าย คำถามนำวิจัยข้อที่สองจะเน้นที่ลักษณะเครือข่ายของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาวะโลกร้อนและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น สุดท้ายจะเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาวะโลกร้อน ซึ่งรวมไปถึงผลกระทบที่มีต่อเครือข่ายด้วย เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางของการพัฒนาเครือข่ายต่อไป

ผู้เขียนหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถต่อยอดองค์ความรู้เรื่องการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในบริบทภาวะโลกร้อน ทำความเข้าใจลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารภายใต้ภาวะบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปที่มีข้อจำกัดเรื่องความไม่แน่นอนอย่างประเด็นภาวะโลกร้อน นอกจากนี้ยังสามารถนำไปเป็นข้อมูลแนวทางพื้นที่ทางในการศึกษาเรื่องภาวะโลกร้อน

ในมิติอื่นๆ ในด้านนิเทศศาสตร์ เช่น วาทกรรมภาวะโลกร้อนในประเทศไทย และสามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติเพื่อสร้างเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาระบบภาวะโลกร้อนอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยรวมงานวิจัยชิ้นนี้มีความพยายามที่จะเติมเต็มในส่วนของการสื่อสารสิ่งแวดล้อม ภายใต้ปรากฏการณ์ภาวะโลกร้อน โดยเจาะลึกลงไปในมิติของการสื่อสารเชิงเครือข่ายของบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนในกรุงเทพมหานคร เพื่อทำความเข้าใจและพัฒนาวิธีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความหวังว่าจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือกันและการปฏิบัติการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อช่วยลดปัญหานี้ได้อย่างแท้จริง

2. แนวคิดการสื่อสารสิ่งแวดล้อม

การสื่อสารสิ่งแวดล้อมเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจมากขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะผลจากสงครามทำให้ประเทศต่างๆ เร่งพัฒนาประเทศผ่านการผลิตเชิงอุตสาหกรรม อีกทั้งเทคโนโลยีต่างๆ จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เหมืองแร่ ป่าไม้ และน้ำมัน จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาพร้อมกับการขยายตัวของเมือง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ขยะล้น และการลดลงของทรัพยากรจนน่าใจหาย ทำให้หลายฝ่ายเกิดการตื่นตัว และหันมาใส่ใจประเด็นสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจนเกิดเป็นองค์กรเพื่อสิ่งแวดล้อมขึ้นมามากมาย ประเทศไทยเคยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยปกป้องให้ระบบนิเวศสามารถดำเนินไปได้อย่างถ้อยถ้อยอาศัย แต่หลังจากการตื่นตัวเรื่องการพัฒนา (modernization) ตามแนวทางแบบตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้เกิดการเร่งสร้างบ้านเมือง ซึ่งต้องนำทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ มาใช้ และชุมชนเมืองนั้นเป็นตัวการสำคัญที่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ตามมา อย่างไรก็ดี นอกจากความพยายามในการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเชิงวิทยาศาสตร์แล้ว การสื่อสารเองก็มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการทำความเข้าใจ รับมือ และจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกัน เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐบาล ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน

Cox (2006) ได้นิยามการสื่อสารสิ่งแวดล้อม (environmental communication) ว่าเป็นตัวกลางเชิงปฏิบัติการ (pragmatic) และเชิงสถาปนา (constitutive) ในการทำความเข้าใจ และสร้างความสัมพันธ์ของเรากับโลกธรรมชาติ เปรียบเสมือนสื่อสัญลักษณ์ที่เราใช้เพื่อประกอบสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม และการต่อรองการรับมือที่แตกต่างของสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดเชิง symbolic action โดยมีผู้ริเริ่มคือ Meads ที่เชื่อว่าการสื่อสารไม่ได้เป็นเพียง

เส้นตรงระนาบเดียวตามแบบจำลองการสื่อสารของ Shanon-Weaver แต่การสื่อสารหมายรวมถึงการทำงานของภาษาและสัญลักษณ์ที่มีมากกว่าการถ่ายทอดข้อมูล โดยภาษาและสัญลักษณ์ทำหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบของความเข้าใจ สร้างความหมาย และช่วยให้คนเพิ่มประสบการณ์ต่อโลกที่แวดล้อมให้กว้างขวางขึ้น (Littlejohn, 2005) นอกจากนี้ Cox (2006) ได้ขยายความว่าการสื่อสารสิ่งแวดล้อมเป็นแนวคิดเชิงปฏิบัติการ เพราะเป็นสิ่งที่ให้ความรู้ สร้างความตื่นตัว โน้มน้าว ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว และช่วยในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เปรียบเสมือนเครื่องมือชนิดหนึ่ง หรือที่เรียกกันว่า ภาวปฏิบัติของการสื่อสาร (communication-in-action) ทำหน้าที่เป็นตัวช่วยแก้ปัญหการถกเถียง และมักเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์ ให้ความรู้กับภาคประชาชนเสมอๆ นอกจากนี้ ยังเป็นเชิงสถาปนา เพราะการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในระดับที่เป็นนามธรรมมีส่วนช่วยในการสถาปนา และการสร้างภาพตัวแทนของธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อความเข้าใจโดยทั่วไป และจากความสามารถในการสถาปนาตัวเองที่ทำให้การสื่อสารสิ่งแวดล้อมสามารถกำหนดขอบเขตการรับรู้ของคนต่อธรรมชาติให้มีลักษณะที่เหมือนและต่างกันไปได้ เช่น อาจทำให้การรับรู้ว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวหรือน่าพิสมัยก็ได้ อาจทำให้การมองธรรมชาติเพื่อเอาชนะหรือเพื่อชื่นชมก็ได้

ในส่วนของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย มีการให้ความสำคัญกับประเด็นนี้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากโครงการรณรงค์ต่างๆ ที่เป็นทั้งความพยายามของรัฐ เช่น รวมใจกันหารสอง หรือองค์กรอิสระ เช่น ดาวพิเศษ อย่างไรก็ตาม ในทางทวิวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในสื่อมวลชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2540) เช่น การเปิดรับสื่อเรื่องสิ่งแวดล้อมของคนในกรุงเทพมหานคร โดยอารยา สุพุทธมงคล (2535) ที่พบว่าคนกรุงเทพฯ ให้ความสำคัญกับปัญหานี้มากกว่าในอดีต รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับกระบวนการทำข่าวสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ถึงแม้ว่าวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการในช่วงปี พ.ศ. 2524-2547 จะเป็นหัวข้อ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็ตาม (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549ข) แต่พบว่ายังคงอยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์ที่มองการสื่อสารเป็นเส้นตรง คือ ผู้ส่ง สาร สื่อ ผู้รับ (S M C R paradigm) โดยมักจะเป็นประเด็นกระบวนการรณรงค์ เช่น เรื่องการประชาสัมพันธ์โครงการอนุรักษ์เต่าทะเล โดยณัฐนิชา วรธรรมเศรษฐ์ ซึ่งพบว่าใช้กลยุทธ์หลายแบบ แต่ที่ก่อให้เกิดส่วนร่วมมากที่สุด คือ สื่อบุคคลและสื่อวิทยุ โดยการเปิดรับข่าวสาร และการรับรู้เรื่องเต่าทะเลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์ นอกจากนี้ยังมีเรื่องการรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมของกรมโรงงานอุตสาหกรรม โดย ปิยรัตน์ วงศ์ทองเหลือ ที่พบว่า การรณรงค์ของกรมโรงงานอุตสาหกรรมเรื่องสิ่งแวดล้อมยังไม่ได้ประสิทธิผลที่น่าพึงพอใจมากนัก เนื่องมาจากข้อจำกัดของงบประมาณและปัญหาเรื่องการ

เลือกใช้สื่อ นอกจากนี้ ยังขาดความต่อเนื่องในการรณรงค์ทำให้ผู้รับสารเกิดเพียงความรู้สึก ความเข้าใจ แต่ไม่เกิดสำนึกและการตระหนักอันจะนำไปสู่พฤติกรรมอย่างแท้จริง

เพื่อขยายองค์ความรู้ของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมกับปรากฏการณ์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบันมากขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้นำเอาแนวคิดของ Robert Cox (2006) ดังที่ได้บทวนไปแล้วใน ตอนต้นในเรื่องของภาคปฏิบัติการของการสื่อสาร (communication-in-action) ที่นำไปสู่การลงมือแก้ไข จัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ผ่านกระบวนการสื่อสารความหมาย สัญลักษณ์ และก่อเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนัก ภายใต้อิทธิพลของประเด็นภาวะโลกร้อนมาเป็นแนวคิดหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ โดยมุ่งหวังให้นำไปสู่การประยุกต์ปฏิบัติในที่สุด

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร

การสื่อสารเรื่องภาวะโลกร้อนเป็นเรื่องที่ยุ้งยากและสลับซับซ้อน เนื่องจากตัว ประเด็นเต็มไปด้วยตรรกะ และเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ ดังนั้น หน่วยงานเพียงหนึ่งเดียวจึงไม่สามารถรับมือกับปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นจะต้องรวมกลุ่มกัน เพื่อ ผนึกกำลังใจในการสื่อสารกับสังคมเพื่อหาทางออกที่จะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถ แก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์การรวมตัวกันเชิงเครือข่ายจึงมีการพัฒนาเพื่อรับมือ กับความไม่แน่นอนอันเป็นผลมาจากความสลับซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของ สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารยุคนี้ (Conrad and Poole, 2005) แนวคิดเกี่ยวกับ เครือข่ายจึงช่วยทั้งในเรื่องของความเข้าใจ และแนวทางระเบียบวิธีวิจัย

คำว่าเครือข่ายในมิติของการสื่อสารนั้นมีรากฐานมาจากแนวคิดทฤษฎีระบบ (System Theory) ที่ได้รับการพัฒนามาจากนักชีววิทยานาม Ludwig von Bertalanffy ในปี 1968 ผู้ พยายามอธิบายความสัมพันธ์ของระบบเชิงวิทยาศาสตร์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชีววิทยา ฟิสิกส์ หรือเคมี และเชื่อว่าสามารถร่างออกมาในรูปของระบบได้ แต่ในสำนักคิดเชิงระบบของการ สื่อสารเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การสื่อสารว่าไม่ได้แยกเดี่ยวเหมือน การศึกษาเชิงกฎรวม (law perspective) หรือเชิงปัจเจก (human action) การศึกษาเรื่อง เครือข่ายจึงเป็นการศึกษาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (interdependence) ของแต่ละหน่วยที่มี การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในระบบนั่นเอง (Infante, Rancer & Womack, 2003) ระบบดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น ระบบเปิด และระบบปิด ซึ่งใน สถานการณ์การสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนนั้นจัด ได้ว่าเป็นระบบเปิด เพราะไม่ เพียงแต่จำเป็นต้องรับข่าวสารจากบุคคลหรือองค์กรในระดับประเทศ แต่จำเป็นต้องเปิด ใ้กับหน่วยงานระดับโลกที่มักจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้

Castells (2007) ได้อธิบายถึงความสำคัญของเครือข่ายในแนวคิดเรื่องสังคมเครือข่าย (network society) เอาไว้ว่าเนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลมาก มีการพัฒนาเครื่องมือการสื่อสารไปอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ การติดต่อสื่อสารผ่านทางเครื่องมือทันสมัยเหล่านี้ ทำให้การอธิบายสภาพสังคมด้วยแนวคิดเรื่องชนชั้น หรือแนวคิดเรื่องรัฐชาติไม่สามารถตอบคำถามการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ Castells จึงได้เสนอว่าผลของการใช้รูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย (multimodel communication) นี้เป็นผลให้เกิดลักษณะของสังคมเครือข่ายที่สมาชิกของสังคมไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ หรือเวลาเดียวกัน แต่สามารถสร้างกลุ่ม หรือเครือข่ายผ่านทาง เทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ การสื่อสารนี้เองที่เป็นตัวเปลี่ยนสภาพสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในเชิงพลวัต (dynamics) แต่ไม่เพียงในเชิงแนวราบ หรือกลับไปกลับมาเหมือนการปฏิสัมพันธ์ (interaction) แต่เป็นในเชิงเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุด และแตกย่อยออกไป ผลของเทคโนโลยีที่สำคัญ คือ อินเทอร์เน็ตที่ได้ย่นย่อเวลา พื้นที่ และทำลายขอบเขตของคำว่าส่วนตัว และสาธารณะ ตลอดจนแสดงให้เห็นว่าการนิยามสังคมภายใต้รัฐชาติกลายเป็นเรื่องคับแคบเกินไป อำนาจของรัฐชาติไม่ได้หายไปไหน แต่ได้ถูกลดลงลงไปมากจากปรากฏการณ์ของพื้นที่สื่ออินเทอร์เน็ต จึงเห็นได้ชัดว่าสภาพสังคมและรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนไป ผลักดันให้เราต้องพิจารณาคำว่าเครือข่ายให้ลึกซึ้งมากกว่าเพียงรูปแบบ หรือลักษณะของการสื่อสาร

เครือข่ายการสื่อสารนั้นมีการรวมกันด้วยวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรวมถึงลักษณะของสมาชิกที่แตกต่างกันไป ประเภทของเครือข่ายจึงมีแบ่งได้หลายแบบ ตามทฤษฎีเครือข่าย (Littlejohn, 2005) สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ เครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (informal network) หรือ เครือข่ายการสื่อสารที่เกิดขึ้นเอง (emergent communication network) กล่าวคือ ไม่มีผู้ใดได้รับมอบหมายอย่างเป็นทางการ หรือบังคับให้ใช้การติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งอย่างตั้งใจ เครือข่ายการสื่อสารแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างมีอิสระในอัตราความถี่และความเข้มข้นของการสื่อสารต่างกันไป ซึ่งเป็นผลทำให้เมื่อเวลาผ่านไป เครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการแบบนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นระเบียบ และอีกประเภท คือ เครือข่ายการสื่อสารแบบเป็นทางการ (formal network) หรือเครือข่ายการสื่อสารที่ได้ถูกกำหนดไว้ (prescribed communication network) เป็นประเภทของการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือองค์กร ภายในเครือข่ายที่มีการวางแผนอย่างแน่นอน ดังนั้น เครือข่ายเหล่านี้มีโครงสร้างที่มีแบบแผน บทบาท และสถานภาพของบุคลากร หรือสมาชิกที่ชัดเจน อาจจะเป็นเครือข่ายของรัฐ ของเอกชน หรือองค์กรอิสระ ที่มีการร่วมมือกันเพื่อสร้างพลัง และความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มสมาชิกเพื่อสร้างอำนาจต่อรองให้กับเครือข่ายตนเอง

ประเภทของเครือข่ายการสื่อสารยังแบ่งได้ตามลักษณะความสัมพันธ์ว่าเป็นในเชิงแข่งขัน หรือร่วมมือกัน (competition-cooperation) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีเกม (Game Theory) (Conrad and Poole, 2005) เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล หรือองค์กรที่อยู่ในเครือข่าย ภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรที่มีจำกัด บางครั้งการสร้างเครือข่ายอาจจะไม่ได้เกิดจากการมีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมเสมอไป จึงสามารถแบ่งได้เป็นเครือข่ายการสื่อสารเพื่อการแข่งขัน (competition) และเครือข่ายการสื่อสารเพื่อความร่วมมือกัน (cooperation) ดังนั้น หากเครือข่ายมีการรวมตัวกันเพื่อแข่งขัน แน่นอนว่าลักษณะของเครือข่ายจะเต็มไปด้วยการแข่งขัน แข่งขันชิงดี ในขณะที่ถ้าเครือข่ายรวมตัวกันเพื่อร่วมมือกันทำอะไรสักอย่าง ลักษณะของเครือข่ายจะเต็มไปด้วยการให้กำลังใจ สนับสนุน และการสื่อสารอย่างเปิดเผย

นอกจากนี้ ยังสามารถจำแนกประเภทของเครือข่ายได้ตามการดำเนินการ โดยสมพันธ์ เศรษฐกิจ และคณะ (อ้างถึงในปรีชาดิ วลัยเสถียร, 2543: 323) อธิบายว่าเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่จะมีเครือข่ายย่อย ที่ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ซึ่งเครือข่ายย่อยเหล่านี้จะเป็นแรงช่วยผลักดันให้เครือข่ายใหญ่สามารถดำเนินกิจการให้ลุล่วงไปได้ เครือข่ายย่อยที่แบ่งตามหน้าที่ประกอบไปด้วย 1) เครือข่ายความคิด ซึ่งเน้นการทำงาน ด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เพื่อเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ของเครือข่ายกับคนอื่นๆ เช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น 2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันทำกิจกรรมที่สมาชิกคอยช่วยเหลือร่วมมือกัน เช่น เครือข่าย ค่าอาสา เป็นต้น 3) เครือข่ายสนับสนุนทุน ซึ่งทุนนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้เครือข่ายสามารถดำเนินการ และพัฒนาคุณภาพงานของเครือข่ายไปได้

อย่างไรก็ดี เครือข่ายการสื่อสารหนึ่งๆ ไม่จำเป็นจะต้องถูกจัดอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งเสมอไป ในทางกลับกัน เครือข่ายการสื่อสารหนึ่งๆ สามารถเปลี่ยนแปลงสถานะประเภทจากไม่เป็นทางการมาเป็นทางการได้ หรือจากการร่วมมือกันมาเป็นการแข่งขันกันได้ เครือข่ายการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนจึงอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงสถานะประเภทไปตามปัจจัย หรือตัวแปรที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสถานการณ์

เครือข่ายจะสามารถดำรงอยู่ต่อไป หรือจะแตกสลายหายไปนั้น ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ การสื่อสาร โดยลักษณะของการสื่อสารในเครือข่ายได้ถูกอธิบายไว้ในทฤษฎีเครือข่ายซึ่งเป็นทฤษฎีที่จัดอยู่ในหมวดหมู่ของการสื่อสารองค์กร (organizational communication) เมื่อมีการติดต่อสื่อสารกันก็จะเกิดเป็นสายสัมพันธ์ หรือความเชื่อมโยงกันขึ้น เส้นเชื่อมเหล่านี้สามารถสร้างขึ้นได้ผ่านการสื่อสาร ซึ่งมีได้ตั้งแต่แบบดั้งเดิม คือ เดินไปคุยกัน เห็นหน้าเห็นตากัน ไปจนถึงแบบทันสมัย เช่น ใช้โทรศัพท์มือถือ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์

(e-mail) หรืออินเทอร์เน็ต ลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายสามารถศึกษาได้โดยดูจากตัวแปรดังต่อไปนี้

3.1 ความเชื่อมโยง (link) หรือรูปแบบของการสื่อสาร สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ

3.1.1 การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (centralized communication) เป็นการสื่อสารที่มีศูนย์กลางเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง โดยการสื่อสารแบบนี้จะมีความเป็นศูนย์กลาง (centrality) ค่อนข้างสูง ทำให้การติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายเป็นไปได้ยาก เพราะจำเป็นต้องผ่านคน หรือองค์กรหนึ่งก่อนที่จะไปยังหน่วยอื่นได้ การสื่อสารแบบนี้แม้จะเป็นในลักษณะเครือข่าย แต่ก็ยังมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกับการสื่อสารแบบข้าราชการ (bureaucracy) อยู่ดี แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะย่อย คือ แบบลูกโซ่ (chain network) แบบตัววาย (Y network) และแบบวงล้อ (wheel network)

3.1.2 การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (decentralized communication) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันได้โดยอิสระ ไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่ม เพราะทุกคนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เป็นกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพค่อนข้างสูง เพราะสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการสื่อสารอย่างถ้วนหน้า ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน นำมาซึ่งผลผลิตและกระบวนการที่มีประสิทธิผล อย่างไรก็ดี การสื่อสารแบบนี้อาจจะไม่เหมาะกับกลุ่มเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่ เพราะอาจจะก่อให้เกิดสภาวะข้อมูลท่วมท้น (information overwhelmed) หรือการใช้เวลาที่ยาวนานในการสื่อสาร ลักษณะของการสื่อสารแบบนี้แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะย่อย คือ เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (circle network) และเครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (all channel network)

3.2 หน้าที่ของสมาชิก หรือบทบาทของบุคคลในเครือข่ายการสื่อสาร โดยอาจแบ่งได้เป็นสมาชิก (membership) คือ บุคคล หรือองค์กรที่เป็นสมาชิกในเครือข่าย และศูนย์กลาง (centre) หรือ star role คือ บุคคล หรือองค์กรซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับหน่วยอื่นๆ เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่บุคคล หรือองค์กรที่ทำหน้าที่นี้มักจะเป็นหัวหน้าหรือคนที่ได้รับการนับถือยอมรับจากสมาชิก นอกจากนี้ ยังมีสะพาน (bridge) คือ บุคคล หรือองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่ง เนื่องจากเป็นสมาชิกจึงอาจทำให้เกิดอคติ และส่งผลให้โอกาสของการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารมีสูง แต่ตัวเชื่อม (liaison) คือ ตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มต่างๆ แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลย จึงทำหน้าที่เหมือนคนส่งข่าว (messenger) และมักจะเป็นแหล่งเริ่มต้นของข้อมูลข่าวสารต่างๆ มีหน้าที่สำคัญเพราะเป็นตัวควบคุมการไหลของข่าวสารภายในเครือข่าย บางครั้งบุคคลหรือองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางจะทำหน้าที่นี้ด้วย

ในบางเครือข่ายอาจมีประตูเมือง (gatekeeper) คือบุคคล หรือองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องกรองข้อมูลข่าวสารทั้งที่รับเข้ามาในเครือข่าย และส่งออกนอกเครือข่าย โดยมีหน้าที่ตัดสินใจว่าข้อมูลข่าวสารใดควรจะผ่านเข้าออกได้ จึงเป็นผลให้หน้าที่นี้มีอิทธิพลมากในเครือข่าย นอกจากนี้ บุคคลหรือองค์กรที่ทำการสื่อสารค่อนข้างน้อย หรือไม่มีโดยตรงเลยเมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกคนอื่นๆ ภายในเครือข่าย ซึ่งอาจเกิดจากการมีหน้าที่เฉพาะเจาะจงภายในเครือข่ายอันเป็นหน้าที่ที่ไม่จำเป็นต้องสื่อสารกับสมาชิกคนอื่นๆ ภายในเครือข่ายมากนัก เรียกว่าสันโดษ (isolate) ในขณะที่ปฏิคม (boundary spinner หรือ cosmopolite) คือ บุคคลหรือองค์กรที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อเครือข่ายของตนเองกับสิ่งแวดล้อมภายนอก บางครั้งก็ทำหน้าที่ประตูเมืองควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของสมาชิกอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวไปตามสถานการณ์และเวลาเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว

3.3 ระดับการสื่อสาร หมายถึง ความเชื่อมโยงที่บุคคล หรือองค์กรสร้างขึ้นระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ช่วยให้เห็นความแน่นแฟ้น หรือความเหินห่างของเครือข่าย ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากจำนวนของสมาชิกเชื่อมโยงกับสมาชิกอื่น เช่น หากสายใยการเชื่อมโยงระหว่างเรากับสมาชิกคนอื่นๆ ยังมีจำนวนมากย่อมแสดงว่าระดับการสื่อสารเราสูง เช่นเดียวกันกับจำนวนสายใยการเชื่อมโยงของสมาชิกคนอื่นมาสู่เรา

3.4 คุณภาพของการสื่อสาร หมายถึง 1) ความถี่ โดยดูได้จากปริมาณการสื่อสาร และเครื่องมือที่ใช้สื่อสารว่ามีความสะดวก รวดเร็วมากน้อยเพียงใด 2) ความมั่นคงของการสื่อสาร เช่น ความแตกต่างในกรณีการสื่อสารในช่วงปกติ หรือในช่วงวิกฤติ 3) ขนาดของเครือข่ายสามารถดูได้จากจำนวนของสมาชิก และจำนวนการสื่อสาร 4) การจัดการทรัพยากรข้อมูล (knowledge management) เพื่อสะท้อนว่าสามารถจัดเก็บ และเรียกใช้ข้อมูลที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากเพียงใด

ประเภทของเครือข่ายที่ต่างกันย่อมมีลักษณะการสื่อสารที่ต่างกัน และลักษณะการสื่อสารก็สามารถบ่งชี้ความสำเร็จ หรือล้มเหลวของเครือข่ายได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงน่าสนใจว่าแล้วเครือข่ายการสื่อสาร เรื่องการแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนจะมีลักษณะ และความสัมพันธ์อย่างไร

4. ประเด็นภาวะโลกร้อน (Global Warming)

ภาวะโลกร้อนถูกจัดอันดับเป็นมหันตภัยร้ายอันดับหนึ่งที่มนุษย์จะต้องเผชิญในอนาคต เมื่อปี พ.ศ. 2549 โดยรายการโทรทัศน์ของสถานีโทรทัศน์ ABC News สหรัฐอเมริกา เพราะถึงแม้ภาวะโลกร้อนไม่ได้ทำให้โลกตกเป็นเสี่ยงๆ หรือมีระเบิดครั้งใหญ่เกิดขึ้น แต่หากปัญหานี้ดำเนินไปถึงขีดสุดจะทำให้มนุษย์รู้สึกเหมือนตกนรก และไม่มีความสุขอีกเลย

(สุพัตรา แซ่ลิ่ม, 2550) มีผลกระทบเชิงลบต่างๆ มากมายที่มีภาวะ โลกร้อนเป็นตัวการ ไม่ว่าจะเป็นอุณหภูมิที่สูงขึ้น ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง และยังมีโรคภัย แผลงใหม่เกิดขึ้นด้วย การศึกษาเรื่องภาวะโลกร้อนเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากจาก ภาควิทยาศาสตร์เพื่อพยายามเอาชนะ และรักษาโลกใบนี้เอาไว้ให้ได้

ในมิติของการสื่อสาร การศึกษาประเด็นภาวะโลกร้อนมักเป็นเรื่องของ สื่อสารมวลชน ทั้งในมิติของหน้าที่สื่อ การทำงานของสื่อ รวมไปถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อ ผู้ชม (McComas และ Shanahan, 1999) และส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในแถบตะวันตก ถึงแม้ว่าจะมีงานวิจัยด้านนิเทศศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องกับประเด็นภาวะโลกร้อน แต่เป็นใน ลักษณะของ โครงการการสร้างสรรค์สื่อสารการตลาดแบบผสมผสานเพื่อลดภาวะโลกร้อน ของพรพิมล เล็กอุดม (2550) จากงานวิจัยพบว่าแม้ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจ อย่างดี แต่ยังคงมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวและละเลยการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา จึงได้สร้างสรรค์งาน สื่อสารการตลาดภายใต้แนวคิด “ช่วยลดโลกร้อน เริ่มต้นง่ายๆ จากการลงมือทำ ไม่ใช่แค่พูด” จะเห็นได้ว่าแม้งานที่เกี่ยวข้องจะมีประโยชน์อย่างมากในเชิงปฏิบัติการ แต่ก็ไม่ครอบคลุมถึง กระบวนการสื่อสารในเชิงเครือข่าย

5. การวิเคราะห์เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาภาวะโลกร้อนในกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์เครือข่ายสามารถแบ่งออกได้เป็นสามส่วนหลักๆ คือ กระบวนการ สื่อสารภายในเครือข่าย โดยจะวิเคราะห์สมาชิก การสร้างความหมาย การใช้ช่องทางสื่อสาร ส่วนที่สอง คือ ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ซึ่งแบ่งได้เป็นลักษณะทั่วไปของ เครือข่าย เช่น ความสัมพันธ์ ความใกล้ชิด ความเป็นทางการ และส่วนสุดท้าย คือ การ วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่อเครือข่าย

กระบวนการสื่อสารของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะ โลกร้อนสามารถวิเคราะห์ได้โดยการแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ได้แก่ สมาชิกในเครือข่าย การให้ ความหมายภาวะโลกร้อน การใช้ช่องทางสื่อสาร ในส่วนของบุคคล หรือองค์กรที่สื่อสาร เรื่องการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนสามารถแบ่งได้เป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้ ภาครัฐ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กรมชลประทาน กรมอุตุนิยมวิทยา กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน สำนักงานนโยบาย แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กรม พัฒนาที่ดิน ทางด้านภาคเอกชน ประกอบไปด้วย บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) สำนักพิมพ์ มติชน สำนักพิมพ์ Bioscope นิตยสารสารคดี บริษัท GMM Grammy Ltd (Plc) อมรินทร์ บั๊คเซนเตอร์ และสุดท้ายภาคองค์กรอิสระ ได้แก่ START มูลนิธิโลกสีเขียว มูลนิธิสืบ นาคะ

เสถียร กรินพีช ทวีปเอเชีย ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย เครือข่ายสื่อใหม่
สร้างสรรค์

บุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นภาวะโลกร้อนโดยตรงและมีบทบาทในการ
สื่อสารเรื่องนี้อย่างมากประกอบด้วย คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ดร. ธรณ์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
และ ดร. อานนท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา โดยวัดจากเกณฑ์ความถี่ของชื่อที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ
ต่างๆ ที่คัดมา

จากการวิจัยเอกสารพบว่าการนิยามคำว่าภาวะโลกร้อนในแต่ละหนังสือที่มี
วิธีการเขียนและการนำเสนอต่างกัมนั้น ไม่ได้มีการสร้างความหมายที่แตกต่างกันมากนัก
นั่นคือมีแก่นความหมายของคำว่า ภาวะโลกร้อนเหมือนกัน แต่อาจจะมีวิธีการให้ตัวอย่าง
หรือข้อมูลเพิ่มเติม รายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันไป โดยความหมายส่วนใหญ่เป็นการ
อ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะเป็นความรู้ของทางตะวันตก และพบว่าบ่อยครั้งที่มี
การใช้แหล่งอ้างอิงเดียวกัน ทำให้วิธีการนิยาม หรือสร้างความหมายเป็นไปในทิศทาง
เดียวกัน

เช่นเดียวกันกับการสัมภาษณ์ พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองมีการให้ความหมายคำ
ว่าภาวะโลกร้อน เหมือนกัน นั่นคือ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และจำเป็นจะต้องให้
ความรู้ เพื่อก่อให้เกิดการรับมือ และแก้ไขปัญหา น้ำเสียง และลักษณะท่าทางในการพูดถึง
โลกร้อนนั้นเป็นไปอย่างจริงจัง และบางครั้งมีน้ำเสียงของความไม่พอใจต่อการที่ปัญหาภาวะ
โลกร้อนไม่ได้รับความใส่ใจเท่าที่ควร

ในด้านช่องทางการนำเสนอผ่านสื่อ พบว่างานส่วนใหญ่เป็นงานเขียน ไม่ว่าจะเป็น
เป็นหนังสือ หรือหนังสือพิมพ์ และยังมีการเชื่อมโยงกับสื่อโทรทัศน์ด้วย ดังนั้น อาจสรุปได้
ว่าในประเทศไทยเองมีการสื่อสารเรื่องนี้ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์เป็นส่วนมาก จากการศึกษา
แหล่งอ้างอิงของหนังสือแต่ละเล่มพบว่าแหล่งที่มาของข้อมูลมักจะเป็นอินเทอร์เน็ต ซึ่ง
เว็บส่วนใหญ่จะเป็นของต่างประเทศ อาจจะเพราะคนที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ส่วนใหญ่เป็น
นักเขียน นักวิจัย และประเด็นภาวะโลกร้อนเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจอย่างมากในประเทศ
ทางตะวันตก ทั้งในระดับนโยบายและระดับประชาชน เนื่องจากประเทศอุตสาหกรรมเป็น
สาเหตุของการปล่อยก๊าซทำลายชั้นบรรยากาศโดยตรง อีกทั้งยังอาจเกิดผลกระทบโดยตรงอีก
ด้วยจึงจำเป็นต้องจัดการกับปัญหาให้เร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด นอกจากนี้ เนื่องจากยัง
เป็นประเด็นที่ใหม่จึงทำให้มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเพื่อให้มีความทันสมัย
และฉับไว อีกทั้งเว็บส่วนใหญ่ยังไม่ยากแก่การทำความเข้าใจมากเกินไปด้วย อย่างไรก็ดี ใน
ประเทศไทยยังมีความหลากหลายของสื่อที่เผยแพร่ข้อมูลน้อยกว่าสหรัฐอเมริกา อาจเป็น
เพราะประเทศไทยไม่ใช่ประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม จึงทำให้คนมองว่าเรื่องนี้ยังไกลตัวมาก

และมองว่าประเทศไทยไม่ได้เป็นผู้สร้างปัญหาที่ใหญ่ในระดับนานาชาติ ข้อมูลส่วนใหญ่จึงมาจากทางตะวันตกและเป็นข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ เพราะดังที่ได้ทบทวนไว้แล้วว่าปัญหาภาวะโลกร้อนเกิดจากข้อค้นพบทางวิทยาศาสตร์ว่าชั้นบรรยากาศมีปัญหา ดังนั้นข้อมูลส่วนใหญ่จึงอิงตามหลัก วิทยาศาสตร์ ถึงแม้จะมีการกล่าวถึงภาวะ โลกร้อนในเชิงศาสนา หรือคำพยากรณ์ แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อย และมักไม่ได้รับการอ้างอิงในสื่ออื่นๆ

จากการสัมภาษณ์ คุณวันชัยได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อว่าควรมีการนำเสนอที่น่าสนใจ ไม่น่าเบื่อและไม่ยากเกินไป เพื่อให้เหมาะกับลักษณะคนไทยที่ไม่ชอบอะไรที่ซับซ้อน เช่น การทำหนังสือ หรือภาพการ์ตูนที่น่าสนใจ แปลกใหม่และเจาะไปในเรื่องประเด็นภาวะโลกร้อนให้มากยิ่งขึ้นเพื่อจะเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และรณรงค์เรื่องนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบของการสื่อสารในเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นการติดต่อสื่อสารกันในกลุ่มเพื่อน หรือคนรู้จัก โดยมีรูปแบบการสื่อสาร อย่างไม่เป็นทางการเพราะรู้จักกันอยู่แล้ว เนื่องจากทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมาด้วยกัน แต่ในกรณีของการร่วมงานกันเพื่อแก้ปัญหา นั้น บางครั้งการสื่อสารเป็นไปในระดับทางการ เช่น การร่วมมือของเครือข่ายนานาชาติด้านการวิเคราะห์ วิจัย และฝึกอบรมการเปลี่ยนแปลงของโลก (START) และกรมชลประทานที่เป็น การสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน อย่างไรก็ดี จะพบว่ากลุ่มคนที่ติดต่อ สื่อสารกันภายในเครือข่ายนี้มักจะเป็นคนหน้าเดิมๆ ซึ่งให้เห็นว่าเมื่อเป็นระดับการปฏิบัติจริงๆ คนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นยังมีไม่มาก จึงทำให้การติดต่อสื่อสารกัน เป็นไปอย่างไม่มีโครงสร้างหรือระดับชั้นที่ชัดเจน

ลักษณะเครือข่ายของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน และความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย เป็นไปในลักษณะหลวมๆ คือ ยังไม่มีการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อปัญหานี้อย่างเป็นทางการ โดยความสัมพันธ์มักเกิดมาจากความเป็นคนรู้จักกัน เป็นเพื่อนกัน จึงค่อยนำไปสู่การต้องทำงานร่วมกันเป็นครั้งคราว แต่มีการรู้จักกันบ้างอยู่แล้ว (mutual recognition) ซึ่งเหมือนลักษณะเครือข่ายเพื่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มีบริบทเรื่องของความสนใจร่วมเป็นหลัก ทำให้มารวมตัวกันเป็นเครือข่าย เนื่องจากยังไม่สามารถระบุบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้ ทำให้การศึกษาลักษณะยังเป็นไปได้อย่างไม่สมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการมารวมตัวกันของเครือข่ายนั้นคือ เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก เช่น งานสัมมนาหรืองานประชุมมากกว่าเป็นการร่วมมือกันปฏิบัติ เช่น รวมตัวกันเพื่อรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน ถึงแม้ว่า กทม. จะจัดงานนี้บ่อยครั้ง แต่ยังพบว่ารณรงค์เรื่องนี้ยังไม่ต่อเนื่อง และเป็นเพียงการสร้างคามสนใจมากกว่าความเข้าใจและโน้มน้าวให้ลงมือทำ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการมารวมกันในกรณีภาวะโลกร้อนนี้ไม่

เหมือนกับเครือข่ายอื่นที่มีการรวมตัวกันอย่างจริงจัง เพื่อแก้ไขปัญหาหนึ่งๆ หรือช่วงสถานการณ์วิกฤติให้ลุล่วงด้วยข้อจำกัดทางกายภาพและการดำรงชีวิต เช่น เรื่องชุมชนขยะ อาจจะเป็นเพราะวัตถุประสงค์ในการมาร่วมกันมีแต่แรงใจ ส่วนแรงกายที่จะมาร่วมกันยังไม่เกิดเท่าที่ควร เพราะแต่ละฝ่ายเองก็มีงานอื่นที่ต้องทำเหมือนกัน ไม่ได้มีงานด้านภาวะโลกร้อนเพียงอย่างเดียว จึงทำให้วัตถุประสงค์ และความสนใจร่วมยังไม่มีพลังมากพอที่จะขับเคลื่อนให้บุคคลและองค์กรเข้ามาร่วมเครือข่ายเพื่อปฏิบัติจริงๆ รวมทั้งการที่รัฐไม่ได้ผลักดันให้ปัญหานี้เป็นวาระสำคัญเท่าวาระอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ จึงทำให้ไม่เกิดการก่อตั้งเครือข่ายเพื่อแก้ปัญหภาวะโลกร้อนที่เป็นรูปธรรมมากกว่านี้

ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นกันเอง ทำให้การติดต่อสื่อสารกันเป็นวิธีที่ไม่เป็นทางการ เช่น ติดต่อกันผ่านโทรศัพท์มือถือ และมักจะไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร เก็บเอาไว้ที่ใดที่หนึ่ง วิธีหนึ่งที่เป็นที่นิยมอย่างมากในการสื่อสารของเครือข่ายนี้ คือ อินเทอร์เน็ต เหตุผลหนึ่ง เพราะข้อมูลส่วนใหญ่มาจากต่างประเทศ ซึ่งมีการปรับข้อมูลให้ทันสมัยตลอดเวลา ทำให้การสืบค้นทางนี้เป็นไปอย่างสะดวก และ สอง คือ ความรวดเร็วฉับไวของสื่อที่ทำให้สามารถติดต่อกันได้สะดวกสบาย อีกทั้งสามารถส่งข้อมูลข่าวสารกันได้โดยไม่ต้องวุ่นวาย อยากรู้ก็ดี คนในเครือข่ายเองไม่สามารถเข้าถึงสื่อมวลชนได้ตลอด แต่สื่อมวลชนเป็นตัวช่วยให้เครือข่ายได้รู้จักกัน หรือได้เห็น ได้รับรู้ผ่านการรับสื่อมวลชนว่ามีใครทำอะไร ที่ไหน อยู่บ้าง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการรวมเครือข่ายขนาดใหญ่ ทำให้การสื่อสารระหว่างบุคคลอาจจะไม่ได้มีประสิทธิภาพสูงสุด อยากรู้ก็ตาม แม้เครือข่ายจะไม่ได้ใช้สื่อเองโดยตรง แต่การเชิญผู้เกี่ยวข้องภายในเครือข่ายไปออกรายการโทรทัศน์ หรือการเขียนบทสัมภาษณ์ลงในหนังสือพิมพ์ก็เป็นช่องทางหนึ่งของการสื่อสารในเครือข่ายทางอ้อมได้เช่นเดียวกัน

สุดท้าย คือการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นภาวะโลกร้อน โดยปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความรู้ของคนเกี่ยวกับเรื่องภาวะโลกร้อน ถึงแม้จะมีองค์กรและคนที่สนใจเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น แต่พบว่าความรู้และความเข้าใจเรื่องนี้อย่างแท้จริงยังเป็นปัญหา อยากรู้ก็ดี คนในเครือข่ายเองไม่มีปัญหาเรื่องการขาดความรู้หรือความเข้าใจ เพราะส่วนใหญ่เป็นคนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นเวลานาน แต่จะมีปัญหาในเรื่องของการสื่อสารกับคนนอกเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนกรุงเทพฯ ที่ดูเหมือนจะตื่นตัวแต่ขาดความเข้าใจที่ถ่องแท้ ทำให้ไม่เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงปัญหภาวะโลกร้อนอย่างจริงจังในระดับปัจเจก โดยคุณวันชัยได้ให้ความเห็นว่าคนไทย เป็นชนชาติที่รักสบาย ถ้าไม่เห็นโลงศพ ก็ไม่หลั่งน้ำตา นั่นคือต้องรอให้มีอะไรเกิดขึ้นเสียก่อนจึงจะสนใจ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะเกิดภัยธรรมชาติมากมายแล้ว แต่ก็

ยังเห็นเป็นเรื่องธรรมดาเป็นเรื่องธรรมชาติ ทั้งๆ ที่สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจาก
น้ำมือของมนุษย์เอง

เมื่อวิเคราะห์ภายในเครือข่าย ไม่พบว่ามีปัญหาระหว่างกันแต่อย่างใด แต่ส่วน
ใหญ่จะเป็นเรื่องของแนวความคิดในการรับมือที่แตกต่างกัน เช่น กรณีของการจัดประชุม
ของกทม. เพื่อให้ร้านค้า บริษัทมาเสวนากันเรื่องพลังงานและภาวะโลกร้อน แต่สุดท้ายเป็น
เพียงการขายบริษัทที่ปรึกษาด้านพลังงาน ซึ่งงานลักษณะนี้ทำให้นักสิ่งแวดล้อมที่สนใจเรื่อง
นี้ผิดหวัง และไม่ต้องการร่วมงานกัน นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของอคติต่อภาครัฐในสายตานัก
สิ่งแวดล้อม และองค์กรอิสระว่าเป็นตัวการสำคัญทำให้ประเด็นเรื่องภาวะโลกร้อนไม่ได้รับความ
สนใจและมีการบิดเบือน ทำให้ดูเป็นเรื่องที่ไม่จริงจังและไกลตัว เหล่านี้เป็นปัญหาที่ทำให้
ให้เครือข่าย ใหญ่ไม่สามารถเกิดได้ ไม่สามารถผลักดันงานในระดับนโยบาย หรือมาตรการ
ระดับประเทศไม่มีเพื่อผลักดันการทำงาน ดังนั้น อุปสรรคสำคัญจึงเป็นเรื่องของการรับรู้ที่
แตกต่างกันของคนที่มาจากต่างองค์กร ต่างมุมมอง ซึ่งแฝงไปด้วยอคติและความไม่เปิดใจเข้า
หากัน จึงทำให้เกิดแค่เครือข่ายหน้าฉากที่มาร่วมกันจัดงานตามสวนสาธารณะ หรือตาม
โรงแรม แต่ไม่มีการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเพื่อภาคปฏิบัติกันอย่างแท้จริง

6. เครือข่ายสิ่งแวดล้อม กรณีภาวะโลกร้อนในประเทศไทย

การสื่อสารเรื่องภาวะโลกร้อนนี้เป็นเรื่องที่ซับซ้อน และไม่สามารถระบุตอนจบ
หรือผลลัพธ์ที่แน่นอนได้ ซึ่งดร. อานนท์ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าเปรียบเสมือนความเสี่ยง หรือ
ความอันตรายที่สำคัญในขณะนี้ เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมความเสี่ยง (Risk
Society Theory) ของ Ulrich Beck ที่ว่าด้วยลักษณะของสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน
จากงานวิจัยพบว่า ลักษณะของการสื่อสารเรื่องนี้ยังพบกับปัญหาเรื่องของการไม่รู้ ซึ่งอาจ
มองได้ 2 มุม นั่นคือ ความไม่รู้ เพราะไม่ยอมรู้ หรือความไม่รู้ เพราะไม่มีอะไรให้รู้ นั่นคือ
ปัญหานี้อาจจะเกิดที่ตัวบุคคลเองที่ไม่แสวงหาความรู้เรื่องนี้ หรือความจริงของเรื่องนี้เป็นสิ่ง
ที่ยังคลุมเครือจนอาจจะตอบได้ยากกว่าเป็นความรู้จริงมากแค่ไหน ถึงแม้ว่าจะมีการนำเสนอ
เรื่องนี้ในสื่อมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ หรือแม้แต่การโฆษณาออกบ้าน แต่
เพราะการสร้าง ความหมายที่แตกต่างกันหลากหลายของแต่ละแหล่งสาร ทำให้เกิดเป็นความ
สับสนในตัวสารเองและผู้รับสาร จึงส่งผลให้การสื่อสารภาวะโลกร้อนไม่สามารถใช้
กระบวนการทัศนการสื่อสารแบบดั้งเดิมที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทางสื่อสาร และ
ผู้รับ (SMCR) เพียงเท่านั้นมาอธิบายได้อีกต่อไป แต่ต้องเพิ่มมิติของการสร้างความหมายและ
ตีความหมายลงไปด้วย เพื่อให้เห็นถึงความขัดแย้ง และความไม่แน่นอนของวิธีการสื่อสาร
เรื่องนี้ในสังคม

นอกจากนี้ ในเรื่องของการสื่อสาร ยังจำเป็นต้องพัฒนาการที่มากกว่าเพียงในประเทศไทย เพราะประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจไปทั่วโลก แม้กระทั่งหนังสือของไทยเองยังมีการอ้างอิง ข้อมูล และตัวอย่างจากต่างประเทศมากกว่าจะพูดถึงสิ่งที่เกิดในเมืองไทยจริงๆ ดังนั้น การศึกษาเรื่องนี้ อาจจะเห็นภาพชัดขึ้นหากมีการนำทฤษฎีเชิงวิพากษ์วัฒนธรรม (critical cultural studies) เข้ามาขยายประเด็นนี้ และทำให้มองเห็นถึงความเป็นใหญ่ (dominate) หรือการครอบงำโดยความคิดใดความคิดหนึ่ง นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะของคนในสังคมปัจจุบันที่เกิดการผสมปนเปกันในเรื่องของแนวความคิด หรืออุดมการณ์ ทำให้การเลือกที่จะสนับสนุนความคิดที่คนบางส่วนคิดว่าเซย์ อย่างการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นเรื่องที่ทำได้ยากมากขึ้น ตามแนวความคิดของ postmodernism ที่ว่าเกิดการแตกแยก แบ่งย่อยกันไปมากมาย จนไม่รู้ว่าเป็นใคร หรือทำอะไรอยู่

ในส่วนของการขยายพบว่าการศึกษารื่องเครือข่ายภาวะโลกร้อนยังไม่มีรูปธรรมของเครือข่ายที่ชัดเจน ถึงแม้จะมีการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวมากมายในแต่ละฝ่าย จึงน่าสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้ในเชิง Semantic and Knowledge Network นั่นคือ การพยายามอธิบายปรากฏการณ์เครือข่ายผ่านทางการตีความความหมาย ซึ่งนำไปสู่สมมติฐานของการตีความ และองค์การที่เหมือนกัน (Littlejohn, 2005) เพราะเครือข่ายของภาวะโลกร้อนมีลักษณะของความพยายามในการผลักดันในแต่ละกลุ่ม แต่มีลักษณะต่างคนต่างทำ แต่พอพูดถึงการตีความในระดับบุคคล และองค์การ พบว่ายังมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน จึงอาจจะเป็นผลมาจากการทำความเข้าใจเรื่องของการตีความ ถึงแม้ว่าหนังสือจะออกมาตีความโลกร้อนเหมือนกัน แต่การตีความไปถึงระดับการแก้ไข หรือลงมือทำยังมีน้ำหนักที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก ทั้งยังเป็นการศึกษาต่อไปถึงเรื่องของความแตกต่างทางความคิดในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งอีกต่อไป

สุดท้ายนี้ จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าปัญหาภาวะโลกร้อนเป็นเรื่องสำคัญที่มีการพูดถึงกันมากมาย แต่ยังไม่เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายๆ ประเด็นในประเทศไทย อย่างไรก็ดี ปรากฏการณ์โลกร้อนนั้นส่งผลกระทบต่อทุกวงการ ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ดังนั้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนสังคมให้ไปในทิศทางอันควร จึงมีความจำเป็นจะต้องศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะในมิติการสื่อสาร เพราะเปรียบเสมือนกุญแจตัวสำคัญให้การเปิดประตูความรู้สู่การปฏิบัติ เป็นประเด็นเร่งด่วนก่อนที่จะทะลักประตุมาท่วมเราไปเสียก่อน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. (2540). *สื่อมวลชนกับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549ก). *ได้ฟ้ากฟ้างการศึกษา สื่อบุคคลและเครือข่ายการสื่อสารภาพรวมจากงานวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549ข). *สื่อสารเพื่อโลกสวย: บทเรียนจากการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรพิมล เล็กอุดม. (2550). *โครงการการสร้างสรรคการสื่อสารการตลาดแบบผสมผสานเพื่อลดภาวะโลกร้อน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา แซ่ลิ้ม. (2550). *มหันตภัยโลกร้อน: เรื่องจริงที่คุณต้องรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟรีมายด์.
- อารยา สุพุทธมงคล. (2535). *พฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสาร โฆษณาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจากสื่อโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Allan, S., Adam, B. & Carter, C. (2000). *Environmental Risks and the Media*. New York: Routledge.
- Castells, M. (2007). Communication, Power and Counter-power in the Network Society. *International Journal of Communication*, 1, 239-266.
- Cox, R. (2006). *Environmental Communication and the Public Sphere*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Conrad, C. & Poole, M. S. (2005). *Strategic Organizational Communication*. Belmont, California: Wadsworth.

- Dessler, A. E. & Parson, E. A. (2006). *The science and politics of global climate change: A guide to the debate*. New York: Cambridge University Press.
- Infante, D. A., Rancer, A. S. & Womack, A. F. (2003). *Building Communication Theory*. Long Grove, Illinois: Waveland Press.
- Littlejohn, S. W. & Foss, K. A. (2005). *Theories of Human Communication*. Belmont, California: Wadsworth.
- McComas, K. & Shanahan, J. (1999). Telling stories about global warming: Measuring the impact of narratives on issued cycles. *Communication Research*, 26 (1), 30-57.
- Wilson, K. M. (2000). Communicating climate change through the media: Predictions, politics and perceptions of risk. In S. Allan, A. Adam, and C. Carter (Eds.) *Environmental Risks and the Media* (pp. 201-228). London: Routledge.